

SAMUEL
BUTLER

Erewhon
sau dincolo de munți

În românește
de Eugen B. Marian

POLIROM
2021

Cuprins

<i>Prefața autorului la prima ediție</i>	5
<i>Prefața autorului la a doua ediție</i>	7
<i>Prefața autorului la ediția revizuită</i>	11
Capitolul I. Pustietăți	17
Capitolul al II-lea. În șura de tuns oi.....	25
Capitolul al III-lea. Pe fluviu în amonte.....	31
Capitolul al IV-lea. Săua muntelui	39
Capitolul al V-lea. Fluviul și lanțul muntos ...	49
Capitolul al VI-lea. În Erewhon	60
Capitolul al VII-lea. Primele impresii	71
Capitolul al VIII-lea. La închisoare	80
Capitolul al IX-lea. Spre capitală.....	90
Capitolul al X-lea. Opinii curente	103
Capitolul al XI-lea. Câteva procese din Erewhon	117
Capitolul al XII-lea. Nemulțumiții.....	126
Capitolul al XIII-lea. Concepțiile erewhonienilor cu privire la moarte	136
Capitolul al XIV-lea. Mahaina.....	145
Capitolul al XV-lea. Băncile Muzicale	151
Capitolul al XVI-lea. Arowhena.....	166
Capitolul al XVII-lea. Ydgrun și ydgruniții.....	176
Capitolul al XVIII-lea. Certificate de naștere...	184
Capitolul al XIX-lea. Lumea celor nenăscuți...	191

Capitolul al XX-lea. Ce înțeles avea mitul lor	201
Capitolul al XXI-lea. Colegiile Irațiunii	210
Capitolul al XXII-lea. Colegiile Irațiunii (continuare)	220
Capitolul al XXIII-lea. Cartea mașinilor	232
Capitolul al XXIV-lea. Cartea mașinilor (continuare)	241
Capitolul al XXV-lea. Cartea mașinilor (încheiere)	253
Capitolul al XXVI-lea. Opiniile unui profet erewhonian în legătură cu drepturile animalelor.....	269
Capitolul al XXVII-lea. Opiniile unui filozof erewhonian în legătură cu drepturile vegetalelor	279
Capitolul al XXVIII-lea. Fuga	290
Capitolul al XXIX-lea. Încheiere.....	303

Cu siguranță că Ydgrun ocupa o poziție foarte echivocă. Era considerată omniprezentă și atotputernică, dar nu reprezenta o concepție elevată, fiind uneori crudă și absurdă totodată. Până și cei mai statornici adoratori ai ei se rușinau puțin de purtarea pe care o avea și o slujeau mai mult cu inima și fapta, decât cu vorba. Devoțiunea lor nu li se citea pe buze, dimpotrivă, chiar și când îi arătau mai multă adorație, adesea o renegau. Totuși, judecată în ansamblu, era o zeitățe binefăcătoare și utilă, căreia nu-i prea păsa dacă te lepădai de ea, câtă vreme era ascultată și temută. Ea călăuzea, pe căile care fac viața îndeajuns de fericită, sute de mii de oameni care altminteri n-ar fi putut fi ținuți în frâu, deoarece asupra lor un ideal mai înalt și mai spiritual n-ar fi avut nici o putere.

Tare mă îndoiesc că erewhonienii sunt chiar și astăzi pregătiți pentru o religie mai bună și – ținând seama de convingerea mea, care mi s-a consolidat treptat, că erau urmașii celor zece triburi pierdute ale lui Israel –, cu toate că m-aș fi apucat să-i convertesc cu orice risc de-aș fi întrezărit cea mai mică șansă de succes, cu greu îmi puteam închipui că aș fi putut-o îndepărta pe Ydgrun din locul pe care-l ocupa în centrul atenției lor, fără să admit că acest lucru ar avea consecințe înspălmântătoare. De fapt, dacă aș fi un simplu filozof, aș spune că acele concepții populare despre Ydgrun erau cel mai însemnat câștig spiritual care li se hărăzise și că nimic altceva n-ar fi putut îndeplini același rol, în afară de exemplul viu. Am descoperit că, în general, cei care se plângeau cel mai zgomotos că Ydgrun nu era îndeajuns de elevată pentru ei, abia atinseseră nivelul moral al credincioșilor săi. În schimb, adeseori am întâlnit o categorie de oameni pe care-i numeam

în sinea mea „ydgruniți eminenti” (ceilalți fiind ydgruniți comuni și ydgruniți medlocri), care, în sfera conduitei umane și a soluțiilor pe care le dădeau problemelor vieții, mi se părea că ajunseseră tot atât de departe pe cât îi este îngăduit firii omenești să ajungă.

Erau gentlemen în înțelesul deplin al cuvântului și, spunând doar atât, ce-ar mai fi de spus? Rareori vorbeau de Ydgrun sau doar aminteau de ea, dar niciodată nu-i încălcau poruncile fără un motiv temeinic; în asemenea cazuri, treceau peste legile ei cu siguranța de sine cuvenită, iar zeița rar îi pedepsea, pentru că ei sunt curajoși, în timp ce Ydgrun nu e. Majoritatea aveau doar un pospai de limbaj ipotetic, iar câțiva ceva mai mult de-atât, dar numai puțini dintre ei. Nu cred că acest limbaj să fi cântărit prea mult în respectul care li se acorda, ei mai curând acesta se datora faptului că rudimentele limbajului ipotetic înseși reprezentau un obiect vrednic de respect.

Căliți fiind de mici prin tot soiul de exerciții și probe atletice, trăind netemători alături de cei egali cu ei, înzestrați toți cu un înalt nivel de curaj, generozitate, onoare și cu toate însușirile merituoase și bărbătești, e de mirare oare că au devenit, ca să zic așa, ei înșiși o lege, și că, în timp ce-și formează o concepție elevată despre zeița Ydgrun, pierd treptat orice credință în divinitățile recunoscute ale țării? Nu le neglijează în mod fățiș, căci conformismul – până-n clipa când devine de nesuportat – este una dintre legile Ydgrunei, totuși n-au o încredere reală în existența obiectivă a unor fapte care apar în mod evident ca fiind abstracțiuni și a căror personificare pretinde în schimb un cvasi-materialism pe care imaginația nu este în stare să-l conceapă. Își păstrează însă părerile mai mult pentru dânsii, de vreme ce

majoritatea compatrioților sunt foarte atașați de zei, și consideră că e greșit să produci cuiva durere, atât timp cât nu ai în vedere un bine mai mare decât cel ce poate fi dedus din ceea ce spun fătis.

Pe de altă parte, cei înzestrați cu o minte limpede, în stare să judece orice temă (chiar dacă au doar o certitudine redusă despre ea), se cuvine ca negreșit să facă pasul în față, ajutându-i și pe alții să se lumineze, spunându-le deschis cum și de ce gândesc așa, ori de câte ori sunt în măsură să o facă în chip cuvîncios, încredințați fiind că datorează limpezimea vederilor lor faptului că și alții au procedat cândva la fel ca dânsii. La urma urmei, s-ar putea să se înșele, iar dacă e așa, e spre binele lor și spre binele obștesc să lase ca eroarea să se vadă clar, pentru a fi mai ușor respinsă. Drept care, susțin că din acest punct de vedere dezaproab chiar și practicile unor ydgruniți eminenti și am ridicat obiecții împotriva lor, cu atât mai mult cu cât știu că viitoarea mea misiune va fi mai ușoară dacă ydgruniții eminenti vor fi izbutit în prealabil să submineze credința considerată predominantă azi printre concetățenii lor.

În alte privințe însă, ei sunt mai apropiați de cea mai nobilă categorie de englezi decât oricare alții pe care i-am văzut prin alte țări. Mi-ar fi plăcut să-i conving pe vreo cinci-șase dintre ei să vină în Anglia și să apară pe scenă, fiindcă mai toți dovedeau un ascuțit simț al umorului și o anume înclinație de a juca teatru ce ne-ar fi fost de un real folos. Exemplul pe care-l oferă un gentleman autentic este, dacă-mi pot îngădui să spun asta fără să comit vreun sacrilegiu, cea mai bună evanghelie. Un astfel de om, adus pe scenă, are o mare influență civilizatoare, devenind un ideal pe care-l poate privi oricine plătind doar un șiling.

I-am simpatizat întotdeauna și i-am admirat pe acești oameni și, deși am regretat profund pierzania lor finală certă (pentru că n-aveau nici cel mai mic simț al lumii de apoi și singura lor religie o reprezentau respectul de sine și stima pentru semenii), niciodată nu m-am încumetat să-mi iau față de dânsii o libertate atât de mare încât să încerc să le transmit propriile convingeri prin care i-aș fi putut face cu adevărat buni și fericiți, fie pe lumea aceasta, fie pe cea de dincolo. Totuși, am încercat uneori, împins de un neabătut sentiment al datoriei și de regretul profund că atâtea ființe minunate vor fi sortite unor milenii, dacă nu chiar veșnicii de chinuri, dar de fiecare dată cuvintele mi se opreau în gât de cum începeam.

Nu știu dacă un misionar de profesie ar fi avut șanse mai mari, dar fără îndoială că o atare persoană stăpânește mai bine știința convertirii. Cât despre mine, pot să mă declar satisfăcut doar că am pornit pe calea cea dreaptă, dar am fost obligat să-i las apoi pe alții să-și încerce norocul. Dacă va eșua planul pe care vreau să-l pun în aplicare ca să-i convertesc, mi-aș oferi bucuros obolul pentru a fi trimiși doi-trei misionari antrenați, cu faimă pentru creștinarea cu succes a unor evrei sau musulmani, doar că acești misionari se pot mândri destul de rar cu înfățișarea lor trupească și, când mă gândesc la ydgruniții eminenti și la impresia pe care cred că ar face-o un misionar descins în mijlocul lor, nu pot jura cu mâna pe inimă de reușita lor. Totuși, încercarea merită făcută, căci cea mai groaznică primejdie pe care ar avea-o de înfruntat ar fi aceea de a fi închiși în spitalul unde ar fi fost trimis și Chowbok, dacă m-ar fi însoțit în Erewhon.

Judecând deci, în linii mari, opiniile lor religioase, trebuie să recunosc că erewhonienii sunt

superstițioși din pricina concepțiilor pe care le au despre divinitățile lor oficiale și din cauza adorării cu totul anormale și de neexplicat a zeiței Ydgrun, adorarea cea mai intensă și cea mai lipsită de formalism pe care am întâlnit-o vreodată. În practică, însă, lucrurile mergeau mai bine decât m-aș fi putut aștepta, deoarece pretențiile contradictorii ale Ydgrunei și ale celorlalte divinități erau rezolvate prin compromisuri nescrise (în cea mai mare parte, în favoarea zeiței) care, în nouăzeci și nouă de cazuri dintr-o sută, erau foarte bine înțelese de toți.

Nu puteam înțelege de ce nu recunoșteau oficial eminența ydgrunismului, renunțând la personificarea obiectivă a speranței, justiției etc., dar de câte ori riscam vreo infimă aluzie în această privință, descopeream că mă aflu pe un teren periculos. Nu voiau în ruptul capului să accepte realitatea, revenind neconținut la afirmația că, în alte epoci, divinitățile erau vizibile în mod frecvent și că, în clipa când nimeni nu va mai crede în personificarea lor, indivizii vor renunța să mai practice chiar și acele virtuți banale asupra cărora experiența comună a omenirii a căzut de acord că ar constitui marele secret al fericirii. „Cine a mai auzit”, întrebau ei cuprinși de indignare, „ca asemenea trăsături, cum sunt educația făcută cu duhul blândetii, exemplul bun și o concepție luminată despre bunăstarea personală, să fie capabile să-i țină pe oameni pe drumul drept?” În graba mea, uitând lucruri de care s-ar fi convenit să-mi amintesc, răspundeam că dacă un ins nu poate fi ținut pe drumul drept de asemenea idealuri, atunci nimic nu-l va mai putea îndrepta și că, dacă nu era condus de iubirea și teama de cei pe care-i vedea cu ochii lui, nu va ajunge să fie călăuzit nici de zeii pe care nu-i văzuse niciodată.

Odată am dat, într-adevăr, peste o sectă mică, dar pe cale de a lua avânt, cu devoți care credeau, în felul lor, în nemurirea sufletului și-n învierea din morți. Ei răspândeau învățătura conform căreia noii-născuți cu trupuri bolnave și slabe și care și-au petrecut viața în suferințe vor fi torturați veșnic și pe lumea de-apoi, iar cei care se născuseră viguroși, sănătoși și chipeși, vor fi răsplătiți în veci de veci. Despre calitățile morale sau despre purtările lor nu menționau nimic.

Oricât de greșit ar fi fost crezul acesta, învățătura lor era un pas înainte, de vreme ce țineau seama de o anumită stare viitoare, și am fost mirat aflând că mai peste tot se loveau de împotrivire, din cauză că doctrina lor nu era clădită pe nici un fundament, și că, de asemeni, era imorală prin tendința sa și nedorită pentru orice ființă înzestrată cu rațiune.

Când am întrebat în ce chip putea fi imorală, mi s-a răspuns că, dacă ar fi îmbrățișată cu fermitate, i-ar duce pe oameni la bagatelizarea vieții lor pământene, care ar deveni în ochii lor o chestiune de o importanță secundară; că în felul acesta ar distrage mințile oamenilor de la perfecționarea economiei acestei lumi, tăind cu nerăbdare, ca să zic așa, nodul gordian al problemelor vieții prin care unii oameni ar putea găsi satisfacții personale vremelnice cu prețul unor nețărnumite neajunsuri aduse celorlalți. Adăugau apoi că asemenea doctrină tinde să încurajeze lipsa de prevedere dovedită de săraci, precum și acceptarea înjositoare a unor neajunsuri pe care ei ar putea foarte bine să le remedieze, că răsplata era iluzorie și că rezultatul era, la urma urmei, lăsat pe seama șanseii a cărei domnie ar trebui să înceteze în mormânt; că temerile pe care le insufla erau descurajante și nedrepte și că până și cea mai binecuvântată